

(Szentmártoni) **Szabó Géza** beszámolója
a *Klebelsberg Kuno-ösztöndíj* keretében
Rómában, 2018. június 24-től július 23-ig végzett kutatásáról

Amikor az idén tavasszal ösztöndíjam elnyeréséről értesítettek, rögvest azt kértem a Római Magyar Akadémia illetékeseitől, hogy júniusban biztosítsanak szállást számomra, mivel nyugalmazott egyetemi oktatóként a tavaszi és az őszi félév során szemináriumokat tartok az ELTE BTK Régi Magyar Irodalom tanszékén. Ezt a kérésemet azonban nem tudták teljesíteni. Végül, többszöri levélváltást követően, június 24-i kezdésben tudtunk megállapodni. Ennek következtében, a Vatikáni Könyvtárban, annak nyári zárása miatt (július 13.), a kutatásra csupán három ötnapos munkahét állt rendelkezésemre. (Ebből június 29-én Péter-Pál-napi ünnep is elvett egy napot.) Eredetileg autóval szerettem volna Itáliába utazni, hogy néhány napot Padovában tölthessek az ottani egyetemi könyvtárban kutatva, ugyanis Janus Pannonius padovai egyetemjárásának (1455–1458) eseményei igen kevésbé ismertek. Az akadémia udvarán való parkolást azonban, egy minisztériumi rendeletre hivatkozva, nem engedélyezték, így ezt a tervemet nem tudtam megvalósítani. Az erre kitérőre átutalt, szállásra szánt pénzt így nem tudtam igénybe venni, s azt visszafizettem a Magyar Államkincstárnak. Mindezt azért írom, hogy jelezzem, kutatási tervemet ebben a szűk időkeretben csak részben tudtam megvalósítani.

Kutatási tervem ezúttal főként Janus Pannonius egyik dicsőítő költeményére, a vele kapcsolatos életrajzi kérdésekre, illetve emlékhelyeire és kultuszára irányult. Egy irodalmár kutatási lehetőségei és módszerei teljesen mások, mint a történészeké. Sokszor hosszan tartó keresgéléssel is csekély eredmény születik, máskor pedig egy, ám nagy jelentőségi forrást sikerül előhalászni. Ilyen nagy siker 2010-es nápolyi kutatóutam során esett meg eddig velem. A mostani korlátozott lehetőségek között nem jutottam ahhoz hasonló, számottevő eredményekre, csupán apró adatokkal tudtam kiegészíteni eddigi kutatásaimat. Az alábbiakban tehát ezen munkáim áttekintésébe ágyazottan számolok be azokról az eredményeimről, amelyek együtteséből a továbbiakban hasznos tanulmányok szülehetnek, illetve amelyek újabb itáliai magyar emlékhelyek létrejöttét alapozhatják meg.

Janus Pannonius 1452-ben írt *Renatus-panegyricus*ának létezéséről századokon át, egészen 1880-ig, nem tudott senki. A Vatikáni Könyvtár Vat. Lat. 2847 jelzetű, nagyrészt Janus Pannonius verseit tartalmazó kódexét, a magyar kutatók közül először, Ábel Jenő (1858–1889) tanulmányozta. Ő azonosította ebben a kolligátumban a szerző megnevezése és címe nélkül leírt, ám csak felerészben fennmaradt panegyricus 497 sornyi szövegét, majd 1880-ban az addig ismeretlen versekkel együtt közzé is tette.¹ Az Ábel által *Panegyricus in Renatum*nak elnevezett dicsénekkel egyedül Huszti József (1887–1954) foglalkozott alaposabban, amikor 1929-ben *Janus Pannonius és Anjou René* címmel tanulmányt írt róla.²

Jómagam 2009 májusában találtam rá egy jeles francia történész, Léon-Gabriel Pélissier (1863–1912) 111 esztendővel korábbi francia publikációjára, amely elvezetett a vatikáni kódexből felerészben ismert *Renatus-panegyricus* teljes szövegéhez, amely Nápolyban, az ottani nemzeti könyvtárban, egy XIX. század közepi másolatban, egy X.B.63. jelzetű kolligátumban rejtőzött.³ 2010-es nápolyi Klebelsberg-ösztöndíjam idején azonosítottam a panegyricus XIX. századi másolóját egy tudós történész, Scipione Volpicella (1810–1883) személyében. Ezen a szálon elindulva, sikerült felkutatnom az említett XIX.

¹ *Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon – Analecta ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia*, ed. Eugen ÁBEL, Budapest, 1880, 131–144.

² HUSZTI József, *Janus Pannonius és Anjou René*, Budapest, 1929.

³ P., *Un poème inédit sur René d'Anjou*, La correspondance historique et archéologique, ed. Fernand BOURNON, F. MAZEROLLE, Paris, 1898, année 5, 172–173.

század végi másolat előzményét, egy XVII. század közepi kéziratot, a Societa Napoletana di Storia Patria Castel Nuovóban található könyvtárban őrzött Ms. XXI. A. 19. jelzetű kolligátumban.⁴ Szükséges megjegyezni, hogy ez a kézirat Kristeller *Iter Italicum*ában nem szerepel.⁵

2012-ben a panegyricus egy mára elveszett padovai kéziratának címléírására is rábukkantam egy 1639-ben nyomtatásban megjelent könyvtárjegyzében.⁶ Marco Mantova Benavides (1489–1582) jogtudós könyvtárának XVII. századi katalógusa egy „versu heroico”, azaz hexameterekben írott költemény kéziratáról tudósít: *De Laudibus Renati Ierusalem & Siciliae Regis Lib. 2. versu Heroico ad Iacob. Ant. Marcellum Equitem*.⁷

A panegyricus szövegét, *Parthenope veszedelme* címmel, 2010-ben nyomtatásban is kiadtam.⁸ Éppen a mostani római utam előtti napokban jelent meg a Janus Pannonius-kritikai kiadás harmadik, az epikus műveket tartalmazó kötete, amelybe belekerült az általam felfedezett dicsőítő költemény is.⁹

2014 nyarán, egy Dublinban kutató kollégánk, Gelléri Gábor, keresett meg levelével, amely egy újabb felfedezést osztott meg velem.¹⁰ Az ottani Marsh-könyvtárban, egy kolligátumot lapozgatva figyelt fel egy 16 oldalas, 1672 körül kiadott, 277 tételt tartalmazó aukciós könyvjegyzékre, amely egy XVI. századi párizsi könyvgyűjtő, Paul Petau (1568–1614) hatalmas kézirat-gyűjteményének maradványait ismerteti.¹¹ A jegyzék 179. számú tétele a következő: „Janus Pannonicus *De expugnata Parthenope*.” A lelet azért jelentős, mert egy olyan példányt ír le, amelyben jóllehet hibásan, de szerepelt a szerző neve, és a mű eredeti, eddig ismeretlen címe is. (Ábel Jenő attribúciója most igazolódott véglegesen! Az általam magyarított cím, a *Parthenope veszedelme* is jónak bizonyult!) Talán ez a kötet lehetett az, amely Anjou René számára készült.

Ez az aukciós könyvjegyzék maga is nagy könyvritkaság, hiszen Dublinon kívül csupán a londoni British Libraryben és a párizsi Bibliothèque Nationale-ban található belőle példány. Nem csoda tehát, hogy korábban nem került ez a jegyzék a magyar Janus-kutatók kezébe. Ugyanebben a könyvjegyzékben szerepel, tehát ugyancsak Paul Petau tulajdona volt egykor az az 1453-ban készült, Szent Mórigról és társairól szóló, illusztrált kézirat is, amelyet Janus Pannonius velencei támogatója, Jacopo Antonio Marcello küldött barátjának, Anjou Renének, mégpedig a holdsarlóról elnevezett lovagrend védszentjének tiszteletére (*Passio Mauricii et sotiorum ejus*). A Paul Petau címerét a bőrkötésén viselő kódex ma Párizsban van, az Arsenal könyvtárban.¹² A könyvjegyzékben ez a kézirat a 259. tétel: „Passio sancti Mauricii & sociorum, avec miniatures, & un portrait au naturel, in quarto.”¹³

⁴ Kutatási beszámoló. Szentmártoni Szabó Géza jelentése a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj keretében Nápolyban, 2010. június 22-től július 22-ig végzett kutatásról. = Lymbus, Magyarisztudományi Forrásközlmények, 2011, 492–494.

⁵ Paul Oskar KRISTELLER, *Iter Italicum: A Finding List of Uncatalogued Or Incompletely Catalogued Humanistic Mss of the Renaissance in Italian and Other Libraries, Volume I–II. Italy*, Brill, London–Leiden, 1963–1967.

⁶ SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Janus Pannonius Renatus-panegyricusának egykori padovai kézirata*, Irodalomtörténeti Közlemények, 116(2012), 22–26.

⁷ *Bibliothecae Patavinae manuscriptae publicae et privatae, quibus diversi scriptores hactenus incogniti recensentur, ac illustrantur*, studio et opera Iacobi Philippi TOMASINI, Utini, 1639, 101–103.

⁸ SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Parthenope veszedelme. Újdonságok a Janus Pannonius-filológia köréből*. Cédus Művészeti Alapítvány–Napkút Kiadó, Budapest, 2010. (Értekezők – etűdök, 2)

⁹ Iani PANNONII *Opera quae manserunt omnia, volumen III, carmen epica, fasciculus 1, textus*, edidit, praefatus est et apparatu critico instruxit Iulius MAYER, similia addiderunt Ladislaus TÖRÖK és Zaynab DALLOUL, Balassi Kiadó, Budapest, 2018.

¹⁰ GELLÉRI Gábor: *On the trail of a mysterious Renaissance manuscript*. = <http://www.marshlibrary.ie/on-the-trail-of-a-mysterious-renaissance-manuscript/>

¹¹ *Catalogue des manuscrits & miniatures feu monseieur Petau, conseiller à la grand chambre du Parlement*, Paris, Paris, c. 1672, 1–16.

¹² *Catalogue de la Bibliothèque de L'Arsenal* par Henry MARTIN, Tome deuxième, Paris, 1886, 184–185.

Az e kötetben lévő Szent Mórícnak és társainak mártíriumáról szóló 100 soros, hexameterekben írt költeményt, feltevésem szerint, ugyancsak Janus Pannonius írta.¹⁴ Ez az attribúcióm a magyar publikációt követően egy francia konferencia kötetében is megjelent.¹⁵ Ez a csupán a párizsi Arsenal kéziratában olvasható költemény, ugyan kétes hitelűként, de belekerült a fentiekben említett Janus Pannonius-kritikai kiadásba.

Petau-gyűjtemény a XVII. században szóródott szét. Egy részük Londonba, Leydenbe, Genfbe és Párizsba került. Az bizonyos, hogy Alexandre Petau 1650-ben Krisztina svéd királynőnek (1626–1689) nagyjából 1500 tételt adott el. Tőle Dezio Azzolino bíboros közvetítésével a Vatikáni Könyvtárba kerültek a könyvek, ahol a királynő neve alatt külön gyűjteményként (*Codicis Reginenses*) maradtak fenn.¹⁶

Mindezt szükséges volt az eddigiekben összefoglalnom, hogy a mostani ösztöndíjam idején kitűzött célom világos legyen, mégpedig az, hogy a tovább kívántam folytatni a panegyricus szerzői kéziratához legközelebb álló forrás, Paul Petau példányának felkutatását. A fentiekben említett, egykori Petau-gyűjtemény Krisztina svéd királynő birtokába jutott, s ma a Vatikáni Könyvtárba lévő kötetéről próbáltam közelebbi ismereteket szerezni. E gyűjteményben már az első Janus Pannonius-kutatók egyike, Hegedűs István is tallóztatott.¹⁷ A XX. században lett ismert, hogy a svéd királynő egyik kódexében egy Plutarkhosz által írt mű Janus Pannonius latin fordításában olvasható. 45 évvel ezelőtt, Kristeller *Iter Italicum*ának adata nyomán, Boronkai Iván (1933–1995) ismertette ezt a kódexet, elmondva, hogy annak leírója nem tudott Janus Pannonius szerepéről a fordítás létrejöttében.¹⁸ Jó példa ez is arra, hogy a szerző nevét nem említő kéziratok sokszor rejtve maradnak a kutatók előtt. Reménykedtem tehát, hogy én is jutok majd valamilyen eredményre.

Több segédkönyvet is átnéztem. Köztük a legkorábbi, egy XVIII. század eleji kézirat katalógus: Lorenzo Belli, *Index codicum manuseriptorum latinorum regina Svecorum* (Vat. lat. 7138, 38r–120r). Ez 2119 darab kézirat címét sorolja fel betűrendben. A XX. században készült *Codices Reginenses Latini Tomus I. Codices 1–250*, recensuit Andreas Wilmart, Vatican, 1937. és a *Codices Reginenses Latini Tomus II. Codices 251–500*, recensuit Andreas Wilmart, Vatican, 1945. Ez a két kötet igen részletes feldolgozása ugyan e gyűjteménynek, azonban annak csupán az egynegyedéig jutott el. Bernard de Montfaucon (1655–1741) katalógusának új kiadása 2111 címet tulajdonít a svéd királynő gyűjteményének: *Les manuscrits de la Reine de Suède au Vatican. Réédition du catalogue de Montfaucon et cotes actuelles*, Citta del Vaticano, 1964. Ehhez járul egy kiegészítés: Jeanne Bignami-Odier, *Les manuscrits de la reine Christine au Vatican. Réédition du catalogue de Montfaucon et cotes actuelles*, (Studie e Testi 238) 1964. Article compte-rendu, = *Queen Christina of Sweden. Documents and Studies, Analecta Reginensia*, 1, Stockholm, 1966, 33–43.

Nos, úgy látom, hogy a svéd királynő könyveinek a ma is meglévő példányok alapján való szisztematikus feltárása csak részben történt meg, hiszen többnyire a régi katalógusok új

¹³ SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Janus Pannonius lappangó művei nyomában. = Interpretációk interpretációja. Tudós bibliothecariusok, tudós elődök*, szerk. ZSUPÁN Edina, Bibliotheca Nationalis Hungariae – Gondolat Kiadó, Budapest, 2015, 9–17.

¹⁴ SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Parthenope veszedelme. Újdonságok a Janus Pannonius-filológia köréből*. Cédus Művészeti Alapítvány–Napkút Kiadó, Budapest, 2010, 25–30, 95–101, 121–128. (Értekezők – etűdök, 2)

¹⁵ SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Du péril de Parthénopé: la découverte de la version intégrale du panegyrique de René d'Anjou par Janus Pannonius. = René d'Anjou (1409–1480) Pouvoirs et gouvernement*, sous la direction de Jean-Michel Matz et Noël-Yves Tonnerre, Presses universitaires de Rennes, 2011, 287–312.

¹⁶ M. G. de MANTEYER, *Les manuscrits de la reine Christine aux Archives du Vatican*, Mélanges d'archéologie et d'histoire, XVII (1897), 285–322.

¹⁷ HEGEDŰS István, *Irodalomtörténeti tarlózások az olasz könyvtárakban (Első közlemény.)*, Irodalomtörténeti Közlemények, 8 (1898), 195–196.

¹⁸ BORONKAI Iván, *A Vatikáni Könyvtár ismeretlen Janus Pannonius-kódexe (Regin. Lat. 1931: Plutarchus, de commod. inimicitiarum)*, Magyar Könyvszemle, 89 (1973), 128–137.

kiadásai állnak rendelkezésre. A Vatikáni Könyvtár kéziratainak egyre nagyobb része elérhető ma már az interneten: <http://www.mss.vatlib.it/guii/scan/link.jsp>. A Reg. lat. állományából 1249 kódexet digitalizáltak: <http://www.mss.vatlib.it/guii/scan/link1.jsp?fond=Reg.lat>. Mégsem lehet mindent megoldani otthonról. Azon segédkönyvekkel, amelyek szinte csak ebben a hatalmas könyvtárban hozzáférhetőek, tud csak a kutató tudomást szerezni az őt érdeklő könyvekről és kéziratokról.

A rendelkezésemre álló korlátozott időben Janus Pannonius életének és humanista kapcsolatainak dokumentumai után kutattam a Vatikáni Könyvtárban.

Egy eddig figyelembe nem vett adalékot találtam Janus Pannonius 1465-ben tett Itáliai útjához. Már Huszti József megemlítette, hogy „ápr. 23-án Janust még velencei területen, Páduában találjuk, ahol egy doktori vizsgálaton tanúként szerepel.” A jegyzetben pedig azt írta, hogy „a doktorrá avatott nevét a jegyzőkönyv (Arch. cap. Pat. Diversorum r. 83, a. 1464–1467.) nem őrizte meg. Ugyanezen az avatáson Janus mellett egyik tanú volt még Nyujtódi Székely Miklós is.”¹⁹

Nos, egy újabb kiadványt fellapozva kiderült, hogy az 1465. április 23-án egyházi és világi jogból doktorrá avatott személy, a nürnbergi Konrad Schütz (†Nürnberg, 1479) volt:

„Doctoratus d. Coradi de Nurimberga in utriusque iuris Universis et singulis – [...] d. Coradum Schutz de Noremburga [...] – d. Coradum petentem – ornamentis doctoralibus ibidem insignaverunt –. Datum – Padova, in episcopali palatio in loco solito examinum et super salla, praesentibus: – rev. – d. d. Iohanne – ep. Quinqueecclesiensi, d. Nicolao Zeckel eccl. Zagrabiensis archidiac., d. Pangraccio de Stetenburgk eccl. Lanbacensis can., d. Georgio Pfintzing ac d. Stephano Tetzl de Noremburga iuris canonici scholaribus –.”²⁰

Konrad Schütz és német diáktársai, Hartmann Schedel (1440–1514), Georg Pfinzing (1435–1478), Georg Tetzl, Johann Löffelholz, humanista nevén Janus Cocles, (1448–1509) és Johann Pirckheimer (c.1440–1501) egy időben tanultak jogot a padovai egyetemen.²¹ Őket Guarino Veronese egykori tanítványa, a korai német humanista, Peter Luder (1415–1472) gyűjtötte maga köré.²² Ez a társaság éppen 1465-ben adott elő egy kis diákkomédiát a padovai egyetemen.²³ Ők voltak az első Itáliában tanult német humanisták, s nem érezték, hogy az egyikük Janus Pannoniusszal is kapcsolatba került. Ezen a szalon érdemes lesz további kutatást folytatni.

Itáliai kutatásaimhoz kapcsolódik az ottani magyar emlékhelyek létesítését megalapozó tevékenység is. 2013. november 16-án, Narniban, az ottani Feronia-forrás kútházában, az én kezdeményezésemre állított Janus Pannonius-emléktáblát a Római Magyar Akadémia.²⁴ 2017. október 10-én jómagam is részt vehettem a Magyar PEN Club elnöke, Szöcs Géza által állíttatott, Oláh Arré Éva által készített, félalakos Janus Pannonius-szobor avatásán Padovában, az egyetem Maldura-palotájának kertjében.

Mostanság további Janus Pannonius-emlékhelyek létesítését kezdeményezem. A Római Magyar Akadémia igazgatójával, Puskás Istvánnal pedig megbeszéltem, hogy útitervet

¹⁹ HUSZTI József, *Janus Pannonius*, Pécs, 1931, 229, 380.

²⁰ *Fonti per la storia dell'Università di Padova 13. Acta Graduum Academicorum II.2. Acta Graduum academicorum Gymnasii Patavini. Ab anno 1461 ad annum 1470 a cura di Giovanna PENGO*, Padova, 1992, 160–161.

²¹ Elisabeth CAESAR, *Sebald Schreyer, ein Lebensbild aus dem vorreformatorischen Nürnberg*. = Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Nürnberg, vol. 56, (1969), 105–106.

²² Frank BARON, *Luder, Petrus*, = *Neue Deutsche Biographie, Band 15*, Berlin, 1987, 292–293.

²³ *Studentenhistoriker für Lateinübersetzung gesucht*. = Einst und jetzt. Jahrbuch des Vereins für corpsstudentliche Geschichtsforschung, 1973, 215.

²⁴ SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Janus Pannonius alla Fonte di Feronia = L'elegia Feronia di Janus Pannonius composta 555 anni fa. Cerimonia di inaugurazione lapide commemorativa presso la fonte di Feronai di Narni*, a cura SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, Balassi Kiadó, Róma–Narni, 2013, 7–21.

készíték egy Janus Pannonius nyomában megteendő jövőbeni körutazáshoz. Ehhez is adatokat gyűjtöttem a Vatikáni Könyvtárban.

A magyar humanista költőhöz a Padova környékén lévő, olaszul Colli Euganeinek nevezett, szélesebb vidék kötődik. Erről a területről írt Flavio Biondo (1392–1463) *Italia illustrata* (1453) című könyvében: „Hisque adiacent montibus colles Euganei fama apud Latinos vates notissimi. Eam enim vatibus sedem fuisse innuit Martialis poeta his versibus Si prior Euganeas, Clemens, Helicaonis in oras / Pictaque pampineis videris arva iugis.” [X, 93, 1–2]²⁵ Azaz: És ezeknél a hegyeknél fekszenek az Euganei dombok, a hírukra nézve a latin költőknél igen nevezetesekek. Ez volt ugyanis a költők számára a székhely, miként Martialis poéta jelezte ezekben a verssorokban: Clémensem, te előbb odaérsz a venétusi partra / S látod a szép, szőlős, birkoszorúzza mezőt.

A Colli Euganei vidékén, Padovától 10 km-re fekszik Abano Terme gyógyfürdője, az antik Aponus, ahol az ókorban csak férfiak fürdhettek. Ebben a termálfürdőben általában megfordultak a Padovában tanuló magyar peregrinusok. Egy erdélyi diák, Bogáthy Miklós, 1592-ben 14 soros epigrammát szerzett, amikor társaival oda látogatott. A vers szövegét Bod Péter jegyzete fel.²⁶ Két kezdősora: Ibimus ad tepidas, celestia munera, thermas, / Sulphureis Aponus huc ubi fumat aquis.” (Most meleg fürdőbe megyünk, mely az ég adománya, / Merre Apon vizein kénteli pára lebeg.) Abano Termében Janus Pannonius is járhatott, hiszen a *Búcsú Váradtól* című versében szereplő, timsót tartalmazó „calidi fontes”, azaz a Nagyvárad közelében fekvő gyógyfürdő leírásának az itteni élmény lehetett az előképe. Az Aponusnál szerzett tapasztalata alapján említhette meg, hogy „quos non sulfurei gravant odores”, azaz: ezt a vizet nem terhelik a kénes szagok.

Ugyancsak a Colli Euganei vidékén fekszik Arquá Petrarca, ahol Francesco Petrarca (1304–1374) haláláig lakott. Itt látható a költő kőlabakon álló, a padovai Tomba di Antenóra hajazó szarkofágja is. Janus Pannonius ebben a kis faluban bizonyosan járt, hiszen epigrammát is írt *De Arquada* címmel. Ennek kezdősora a környék említett közkeletű nevére utal: „Arquada Euganeos inter celeberrima pagos, / Quondam Antenorei quos tenuere Phryges.” (Óh, híres Arquá, kies lakhely dombsorba-szegetten, / Hol hajdan fríg nép és uruk, Antenor élt.) Helye volna itt is valamilyen formában Janus epigrammáját emléktáblán megjeleníteni.

Arquá Petrarcától 5 kilométerre fekszik Monsèlice, ahol egy hegy lábánál áll Janus Pannonius itáliai patrónusának, Jacopo Antonio Marcellónak (1398–1464) a várkastélya. Ez a velencei patrícius amatőr költőként Patrarca olasz nyelvű szerelmes szonettjeit utánzó verseket írogatott. Ebben nyilván közrejátszott kastélyának Petrarca lakhelyéhez való közelsége. A Janust barátságába fogadó Jacopo Antonio Marcello, és az ő révén talán Anjou René (1409–1480) is, csupán átmeneti pénzzavarain segítettek át időnként az ifjút. Jogos tehát azt hinnünk, hogy a panegyricusok írásában csekély szerepet játszhatott Janusnál az értük járó pénzjutalom, hiszen őt főként az vezérelte, hogy ebben a műfajban is megmérse magát. Marcello kedvéért még azt is megtette, hogy annak olaszul írt, Petrarca daloskönyvét utánzó, számára ugyancsak idegenül csengő verseit latin epigrammákká és elégiákká formálja.²⁷

Saepe suas flammis veteres flevire poetae,
Cuilibet et pro se Musa diserta fuit.
Nos in amore rudes Marcelli lusimus ignis,
Quos modo vulgari luserat ille lyra.

²⁵ BIONDO Flavio's *Italia illustrata*, Text, Translation, and Commentary, Volume I, Northern Italy, ed. Catherine J. CASTNER, Binghamton, New York, 2005.

²⁶ BOD Péter, *Magyar Athénás*, [Nagyszeben], 1766, 46. A vers magyar műfordításban: TÓTH István, *Műzsák fellegvára. A kolozsvári latin nyelvű humanista költészet antológiája*, Kriterion, Bukarest, 1977, 147.

²⁷ HUSZTI József, *Janus Pannonius*, Pécs, 1931, 164–165.

Sive voles cultos Itala testudine rhythmos,
 Ille dabit, quales ante Petrarca dedit;
 Seu cupies elegos Latia sub lege sonantes,
 Sumetur vacuo pagina nostra tibi.²⁸

Marcellónak általa latinra fordított verseiről

Vágyaikat gyakran sírták el a régi poéták,
 S mind ékes-szavu volt, ihlete, módja szerint.
 Én, szerelemben járatlan, fordítgatom, íme,
 Marcellónak olasz nyelven írott dalait.
 Hogyha kívánságod művelt dal Itália nyelvén,
 Mint rég Petrarca, épp olyat ad neked ő,
 Ám ha latin mértékű elégia volna a vágyad,
 S nincs más tennivalód: vedd, nosza, verseimet.²⁹

Janus ezeket az akkori korszellemről még idegen költeményeit azonban nem hagyta fennmaradni.

Battista Guarino Bertuccióhoz írt levelében megemlítette, hogy Janus Pannonius négy évig jogot tanult Padovában.³⁰ Ez azonban valójában nem volt ténylegesen négy esztendő. Janus 1454-ben, ferrarai tanulmányai végeztével, a nyári szünetben tett itáliai utazást követően, hazatért Magyarországra. Október elején pedig Prágában járt, V. László király udvarában.³¹ Huszti József szerint a padovai tanév november 3-án kezdődött, vagyis addigra kellett volna Janusnak visszaérkeznie Itáliába. Erre azonban nem került sor. Janus csak a következő év, 1455 tavaszán tért vissza Itáliába. Ekkortájt írta meg a *Valedicit Musis* című versét („Thespiades et Bacche parens et candide Paean”), amelyben utalt arra, hogy ezután jogi tanulmányokra adja fejét. Ekkor már dolgozott a patrónusát, Jacopo Antonio Marcellót (1398–1464) dicsőítő *Marcellus-panegyricus*on, amelynek elégikus előhangjában (37–40) a Colli Euganeit említve, a Padovában tanuló bölcsekszeket és jogászokat szólította meg:

At vos, Cecropia propter quos arce relictā
 Maluit Euganea Pallas in urbe coli,
 Tam triplicis sophiae, gemini quam iuris alumni,
 Este, precor, nostris, turba benigna, sonis.³²

És ti, kikért Kekropsz várát elhagyta Athéné,
 Hadd legyen Euganeus város a szent helye most,
 Hármasság, meg kettős jog tanulói,
 Hallgassátok jó szívvel az énekemet!³³

²⁸ IANI PANNONII *Opera quae manserunt omnia. Volumen I. Epigrammata. Fasciculus 1. Textus.* edidit, praefatus est et apparatu critico instruxit Iulius MAYER, similia addidit Ladislaus TÖRÖK, Balassi Kiadó, Budapest, 2006, 175–176. (Nr. 281.)

²⁹ Nemes Nagy Ágnes fordítása. = Janus PANNONIUS *összes munkái*, közrebocsátja V. KOVÁCS Sándor, Budapest, 1987, 31.

³⁰ *Analecta ad historiam renescentium in Hungaria litterarum spectantia*, ed. Eugen ABEL, Bp., 1880, 207.

³¹ KISS Farkas Gábor, *A magyarországi humanizmus kezdeteiről (Pierpaolo Vergerio, Vitéz János és Johannes Tröster)*. = *Convivium Pajorin Klára 70. születésnapjára*, Debrecen-Bp., 2012, 127, 31-es jegyzet.

³² Janus PANNONIUS, *Poëmata quae uspiam reperiri potuerunt omnia. Pars I*, [ed. Samuel TELEKI, Alexander KOVÁCSZNAI], Trajecti ad Rhenum, 1784, 61.

³³ Kerényi Grácia fordítása. = Janus PANNONIUS *összes munkái*..., 464.

A Colli Euganei vidékén fekszik Montagnana falakkal szépen kerített városa is. Janus Pannonius padovai tanulmányait megszakítva, 1456 őszén és telén, Montagnanában tartózkodott Galeotto Marzio vendégeként, annak ottani házában.³⁴ A helyi hagyomány szerint barátjának lakóhelye a via Berga 1. számnál ma is álló, egyemeletes ház volt. Ennek falán lehetne kettejük közös emléktábláját elhelyezni. Jóllehet vannak kétségek a hely azonosítása körül.³⁵ Janus vélhetőleg a Padovában dühöngő pestis elől menekült ebbe a városba. Az idejét Plutarchos *Moraliájából* való fordítással töltötte (*De capienda ex hostibus utilitate*), amelyet Marco Aurelio nevű barátjának, egykori ferrarai diáktársának ajánlott, „Kal. Decembr. MCCCCLVI. Montanianae” dátummal.³⁶ Ottani tartózkodását igazolja az angol John Free (London, c.1430 – Róma, 1465) 1456. október 22-én Ferrarából hozzá írt levele is.³⁷

Janus Pannonius második Plutarchos-fordításának (*De curiositate*) ajánlólevelét 1457. február 28-án, már Padovában írta.³⁸ 1457 novemberében Marco Aurelio azt írta a Nápolyban tartózkodó, görög származású humanistának, Niccolo Sagundinónak (1402–1463), hogy a padovai egyetem részéről az október 30-án megválasztott új dogét, Pasquale Malipierót üdvözlő követségnek tagja volt Janus Pannonius is.³⁹

Találtam egy pontosítást mindehhez: „Del padovano Lauro Lauri giureconsulto abbiamo un discorso il 21 Novembre nel visitare a nome del collegio dei giuristi di Padova il nuovo doge Pasquale Malipiero, a cui pure tenevano allocuzioni gratulatorie Gerolamo a Valle cavaliere e dottor di medicina, e il dottor di legge Giacomo Friulano pro patria Forojulii, che per di lui mezzo esprimeva al doge i sentimenti della propria allegrezza e felicità per l'elezione sua al ducato.”⁴⁰

Az itt említett Giacomo Friulanóról és köszöntő orációjáról szóló publikáció sajnos nem vezetett további hasznosítható adathoz.⁴¹ A dózsét ugyancsak köszöntő Girolamo della Valle (?–1472), a híres orvos, jogász és neolatin költő neve is szerepel azok között, akiket Giorgio Vasari szerint Andrea Mantegna egy magyar püspökkel együtt felfestett a padovai Eremitani-templom Szent Kristóf-freskójára.⁴²

A Narni városából származó Erasmo de Narni, azaz Gattamelata (1370–1443) condottiere fia, Giovanni Antonio (c.1427–1456), fiatalon halt meg. 1457-ben Andrea Mantegna festette meg a Gattamelata családnak a Szent Lucia-templom közelében fekvő palazzója boltozatára a híres apának és fiának antik allegóriákkal kísért történetét.⁴³ Az ifjú siratásának ábrázolása, az Aeneis Pallasának alakjában, rajzon is fennmaradt. A freskósorozat

³⁴ Alessandro D'ALESSANDRO, *Galeotto Marzio e la scelta di Montagnana: case, terre e libri*, Nuova Corvina, 20 (2008), 106–116; Giacomo MORO, *La visita di Marino Sanudo a Galeotto Marzio in Montagnana. = Padova e il suo territorio*, vol. 31, 179 (2016), 19–24.

³⁵ Giacomo MORO, *Galeotto Marzio a Montagnana: una testimonianza fraintesa e una tradizione da sfatare. = http://www.academia.edu/14797816/Marzio_in_Montagnana*

³⁶ Janus PANNONIUS, *Poëmata quae uspiam reperiri potuerunt omnia. Pars II*, [ed. Samuel TELEKI, Alexander KOVÁSZNAI], Trajecti ad Rhenum, 1784, 71.

³⁷ HEGEDŰS István, *Egy angol humanista Janus Pannoniushoz*, Akadémiai Értesítő, XIV (1903), 452–460.

³⁸ Janus PANNONIUS, *Poëmata quae uspiam reperiri potuerunt omnia. Pars II*, [ed. Samuel TELEKI, Alexander KOVÁSZNAI], Trajecti ad Rhenum, 1784, 72–74.

³⁹ HUSZTI József, *Janus Pannonius*, Pécs, 1931, 149. → *Epistolario di Guarino Veronese*, vol. III., raccolto, ordinato, illustrato da Remigio SABBADINI, Venezia, 1919, 473.

⁴⁰ Antonio CERUTI, *Appunti di bibliografia storica Veneta contenuta nei mss. dell' Ambrosiana*, Venezia, 1877, 143.

⁴¹ Andrea TILATTI, *L'elezione del doge Pasquale Malipiero e l'orazione de Giacomo da Udine in nome della Patria del Friuli*, Metodi e Ricerche, VIII (1989), fasc. 2, 37–47.

⁴² Giorgio VASARI, *A legkiválóbb festők, szobrászok és építészek élete*, ford. ZSÁMBOKI Zoltán, Budapest, 1978, 390–391.

⁴³ Bernardino SCARDEONE, *De antiquitate urbis Patavii, et claris civibus Patavinis, libri tres, in quindecim classes distincti*, Basileae, 1560, 371–372: „Pinxit thalamum vetustae domus super fornecem prope D. Luciam, cum historia Gatamelatae.”

megrendelője, Giacoma della Leonessa, a condottiere özvegye, s egyben az elhalt fiú anyja volt. A palota azonban 1760. november 5-én tűzvészben elpusztult.

Janus barátjának és Mantegnának a Gattamelata családdal való közös ügyei vezethettek oda, hogy Adrea Mantegna kettős portrét festett Janus Pannoniusról és Galeotto Marzióról Padovában. Talán az előbb említett, később leégett Gattamelata-palota falán ábrázolta Mantegna egy táblaszerű keretben Nagy Sándor és Hephaistion alakjában a két jóbarátot. Janus Pannonius erről képről írta meg 1458-ban a híres padovai festőt dicsérő elégiáját (*Laus Andrea Mantegnae pictoris Patavini MCCCCLVIIIo*). Nem sokkal ezután, 1458 során készült el, a padovai Sant'Antonio-bazilikában, a két Gattamelata síremléke. Az idősb Gattamelata szarkofágja alá Porcellio versét faragták ki. Az ifjabb szarkofágjához Janus barátját, a Narniból származó Galaetto Marziót kérték fel, így oda az ő epigrammája került.

Giorgio Vasari a padovai Eremitani Mantegna által festett Szent Kristóf-freskóján, az ott látható személyek közül többeket megnevezett. Ezek egyike, egy magyar püspök, ez előbb ismertetett kapcsolataiból következően, jó eséllyel Janus Pannoniussal azonosítható.⁴⁴

Janus Pannonius kétszer járt Rómában. Először 1458 májusában, egyetemi tanulmányainak befejezése után, ahol 1458. május 23-án III. Kallixtusz pápa őt, mint Johannes de Chesmicze titeli prépostot fogadta, és több kérését is teljesítette. Ugyanakkor Galeotto Marzio is részesült hordozható oltár privilégiumában. Janus valószínűleg ekkor járta be Rómát, felkeresve az antik romokat, s írta meg *Roma ad hospites* című epigrammáját.

Quisquis es, ignotis huc vecte a sedibus, hospes,
Advena nunc, olim civis et ipse meus;
Seu levis ambitio, seu lis te huc improba duxit,
Seu peregrinandi religiosus amor,
Hoc te, care hospes, precor urbs veneranda Quirini: 5
Cum secura tuis otia rebus erunt,
Percensere meas pia sit tibi cura ruinas,
Sic videas patriae moenia salva tuae;
Vel si festinas, semel udo lumine saltem
Aspice, sim qualis, concipe qualis eram.⁴⁵ 10

Róma vendégeihez

Bárki vagy, óh, idegen, ki a távolból ide jöttél,
Egykor polgárom, most jövevény e helyen,
Bár hiu nagyratörés vezetett ide, vagy peres ügylet,
Vagy jámbor szándék, messzi utakra vivő,
Kedves vendégem, Quirinus városa egyre 5
Kér, ha a dolgaidat végre pihenni hagyd:
Romjaimat kegyelettel végigjárni ne késsél,
Úgy lásd újra szülővárosod ép falait;
Vagy, ha sietsz, legalább vedd rám könnyes szemed egyszer,
S képzelj el: ha ilyen Róma, milyen lehetett!⁴⁶ 10

⁴⁴ SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Janus Pannonius vélt ábrázolásai*. = *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, 2/50–52. (2005–2007), szerk. Vándor Andrea, Pécs, 2008, 154–168. (N.B! 2009-ben jelent meg!)

⁴⁵ IANI PANNONII *Opera quae manserunt omnia. Volumen I. Epigrammata. Fasciculus 1. Textus*. edidit, praefatus est et apparatu critico instruxit Iulius MAYER, similia addidit Ladislaus TÖRÖK, Balassi Kiadó, Budapest, 2006, 214. (357. és 358. számok)

⁴⁶ Kerényi Grácia fordítása. = *Janus Pannonius összes munkái*, közrebocsátja V. KOVÁCS Sándor, Bp., 1987, 179.

Ennek a versnek a felhasználásával lehetne Janusnak emléktáblát állítani Rómában. Ennek az egyik lehetséges helye a Laterán közelében fekvő Santo Stephano Rotondo-templom, illetve annak előcsarnoka volna. Ezt a templomot V. Miklós pápa 1450-ben kivonta a Laterán fennhatósága alól és a Magyar Pálos Rendnek adományozta. A magyar pálosok 1454-ben vették át a templomot, amely tehát Janus Rómába érkezésekor már magyar kézen volt.

Janus Rómából távozva Narniba utazott, ahol 1458. június 5-én megírta a Feronia-forrásáról szóló elégiáját (*Naiadum Italicarum principi divae Feroniae Ianus Pannonius cecinit in reditu ex Urbe, nonis Iuniis, anno MCCCCLVIII.*). A Feronia-forrás kútházának falára 2015. október 16-án került a Csíkszentmihályi Róbert által alkotott márvány emléktábla.

Vespasiano da Bisticci (1421–1498) firenzei könyvkereskedő kortársairól szóló könyvében azt írta, hogy Firenzében kétszer is találkozott személyesen Janus Pannoniussal, először 1458-ban, majd 1465-ben.⁴⁷ Az első alkalomról többek közt ezeket írta:

„Firenzébe érvén, lovakkal és kísérekkel, én voltam az első ember, kivel szólni akart, hogy összehozzam őt több tudóssal, kikkel beszélni kívánt. Hozzám érvén, violaszínű mente volt rajta, a legtisztességesebb – mihelyt megláttam: »Isten hozta, – mondtam – ön bizonyára magyar?«, mert a leírás szerint reá véltem ismerni. Alig mondtam volt ezt, nyakamba borult, összecsókkolt, s a legfinomabb modorral, melyet valaha láttam, azt mondta, hogy eltaláltam. Ezután azt mondta, hogy több okból kívánt Firenzébe jönni Magyarországra való indulása előtt, s főleg, hogy messer Giovanni Argyropolit, Cosimo de Medicit, messer Poggiót, Donato Acciolit s Firenze minden tudósát láthassa. [...] Egyik nap Poggio Bracciolini mestert látogatta meg, s vagy negyven sor verset írt neki, amelyeket az előző este készített; e verseket Poggio is, és mindazok, akik látták, nagyon megdicsérték, mert János úr prózában is, versben is nagyon ügyes volt.”⁴⁸

Izgalmas kérdés, hogy ez a negyven soros vers melyik lehet a Janus-életműben, illetve az, hogy egyáltalán fennmaradt-e? Vespasiano az ifjút először az idősb Cosimo de Medicihez (1389–1464) kísérte el, aki akkor a Firenzétől két mérföldre fekvő Careggiben, ottani, híressé vált villájában tartózkodott. Ezt a találkozást a könyvkereskedő annyira érdekesnek találta, hogy azt életrajzainak Cosimóról szóló fejezetében újra elbeszélte.⁴⁹ Ezt a második elbeszélést a Janus Pannonius-szakirodalom soha nem említette meg. Álljon tehát itt ennek magyar fordítása:

„COSIMO DE’ MEDICI. XXVIII. – Szólván mindezidáig Cosimo dicséretes dolgairól, legfőképpen a kormányzásában és lelki, valamint intellektuális erényeiről, és hogy miképpen tartotta szem előtt minden dologban azt, hogy az Istennek és a világnak tetsző legyen, abban az időben neki az egész világon elterjedt híre volt, oly mértékben, hogy valamire való ember nem volt, aki arra járva ne akarta volna meglátogatni.

Egy pécsi püspök, lévén hogy huzamosabban tartózkodott Ferrarában, magyar nemzetiségű, nagy tekintélyű és tudású férfiú, befejezván tanulmányait, és vissza akarván térni hazájába, ahová visszahívták, nem akart elmenni anélkül, hogy ne jött volna előbb Firenzébe meglátogatni három érdemes embert, akik abban az időben itt voltak: Cosimo de’ Medicit, Giovanni Argiropolo mestert és Poggio [Bracciolini] mestert. Megérkezvén Firenzébe azt mondta nekem, hogy mindhármójukkal beszélni szándékozik, mielőtt

⁴⁷ Vespasiano da BISTICCI, *Vite di uomini illustri del secolo XV*. Stampate la prima volta da Angelo MAI e nuovamente da Adolfo BARTOLL, Firenze, 1859, 223. – Új kiadása: Vespasiano da BISTICCI, *Vite di uomini illustri del secolo XV*, Firenze, 1970.

⁴⁸ Joannes Argyropolus (1416–1487); Cosimo de Medici (1389–1464); Poggio Bracciolini (1380–1459); Donato Acciaiuoli (1429–1478). – Vespasiano da BISTICCI, *A pécsi püspök. (Janus Pannonius-életrajza)*, fordította PULSZKY Ferenc. = *Az olasz irodalom kincsesháza*, szerkesztette RUZICKA Pál, a bevezetőt írta Báró VILLANI Lajos, Athenaeum Könyvkiadó, Budapest, [1942], 108–112.

⁴⁹ Vespasiano da BISTICCI, *Vite di uomini illustri del secolo XV*. Stampate la prima volta da Angelo MAI e nuovamente da Adolfo BARTOLL, Firenze, 1859, 267.

Firenzéből távozna. Cosimo Careggiben lévén, oda akart menni, és egészen odáig elkísértem. Mihelyt megérkeztünk, és szóltam Cosimónak, hogy beszélni szeretne vele, az magához hívatta szobájába és ott hosszú ideig beszélgettek. Kijövén a püspökkel való beszélgetés után, Cosimo azt mondta, hogy a legjelesebb hegyentúli, akivel valaha is beszélt. Befejezván a püspök beszélgetését Cosimóval, csodás dolognak látszott számára megjelenése és tehetségének nagysága, és hogy, amint mondta, még életében nem beszélt nála különlegesebb emberrel, és jelenléte nemhogy kibővítette volna Cosimo hírnevét, hanem erősen növelte, és így nyilatkozott még emberek sokasága, akiket látására indított híre, mely az egész világon elterjedt.”

Azt javaslom tehát, hogy a ma is meglévő és ma már Firenze területén fekvő Medici-villában is legyen Janus Pannoniusnak szobra vagy emléktáblája.

1458. július 13-án elkészült Strabon *Geográfiájának* kézírata Guarino latin fordításában. Ezt a munkát Jacopo Antonio Marcello támogatta anyagilag, s az egyik, ma Albiban lévő kéziratot Anjou Renének ajándékozta. A díszes kódex elején két színes kép látható az elkészült könyv átadásáról, majd ezt követi egy *Epistola dedicatoria* Jacopo Antonio Marcellótól Anjou René számára. A könyv átadásánál Janusnak is ott kellett lennie Ferrarában, hiszen mindhárom érintettel (Guarino, Marcello, René) „verses kapcsolatban” állt. Így nagy valószínűséggel ő látható magas doktori kalapban az első képen.

Janus Pannonius 1458 őszén, Mátyás király hívására tért haza Magyarországra. 1459. március 26-án, már mint János pécsi püspök írt levelet Budáról Prothasius de Cernahora [Tas Černohorský z Boskovic] (†1482) cseh humanistának és olmützi püspöknek, aki iskolatársa volt Ferrarában és Padovában.

Janus Pannonius csupán 1465-ben járt ismét Itáliában. Ekkor már mint János pécsi megyéspüspök és Mátyás király titkára járt követségben II. Pál pápánál (1464–1471) a Vatikánban. Ekkor újra ellátogatott Firenzébe is, ahol Vespasiano Bisticci szerint, nagy mennyiségű görög és latin könyvet vásárolt.”⁵⁰

A Nemzetpolitikai Államtitkárság által meghirdetett, 2018-as Mátyás király-emlékévre nézve is van egy római helyszínre tett javaslatom. Több tanulmányt írtam arról a királyt ábrázoló, két epigrammával kísért freskóról, amely Rómában, egy a Campo de' Fiori sarkán álló ház falán volt látható a XV. század végétől a XVII. század elejéig.⁵¹ Az ott álló mostani ház falán lehetne emléktáblával megjelölni ennek az emlékét. A közeli Via Giulián, a Falconieri-palotában működő Balassi Intézet számára lehetne ez kiváló kultuszhely.

Javaslatomra reagálva, előzetes emlékműként, a Római Magyar Akadémia igazgatóhelyettese Hervé-Lóránth Ervin egy óriásmolinót készíttetett az Falconieri-palota udvarát szegélyező tűzfalra. Az egykori Mátyás-freskót ábrázoló, a Vatikáni Könyvtárban fennmaradt akvarell (Cod. Barberini Lat. 4423. fol. 75) jó minőségű fotójának megszerzésében jómagam is közreműködtem. A molinót 2018. szeptember 28-án avatták fel.

Budapest, 2018. október 20.

Szabó Géza
(a publikációimban a Szentmártoni Szabó Géza nevet használom)

⁵⁰ Vespasiano da BISTICCI, *A pécsi püspök (Janus Pannonius életrajza)*, fordította PULSZKY Ferenc. = *Az olasz irodalom kincsháza*, szerk. RUZICKA Pál, a bevezetést írta Bárány VILLANI Lajos, Bp., [1942], 111.

⁵¹ SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Mátyás király egykori lovas képe Rómában, a Campo de' Fiori sarkán*, Jelenkor, LVII (2014) május, 5. szám, 583–590; SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, *Istvánffy Miklós feljegyzése Mátyás király egykori római lovas képéről*. = *MONOKgraphia, Tanulmányok Monok István 60. születésnapjára*, szerk. NYERGES Judit, VERÓK Attila, ZVARA Edina, Budapest, 2016, 660–667.

FÜGGELÉK

A Mátyás királyt ábrázoló lovaskép két epigrammája latinul és magyar fordításban

Angelus

Deberis coelo Matthia invicte sed ipsa
Religio in terris usque tuenda tenet
Hanc victor defende diu: coelumque mereri
Mortaleis possint qua pietate doce.”

Diabolus loquitur

Tartara te cupiunt, sed te sibi vendicat aether
Diis adeo virtus Rex bone grata tua est.
Dum neque te sperant mea Regna nequ’ astra reposcunt
Imperio terras inter utrumque rege.

Az angyal

Számit az ég tereád, győztes Mátyás, de a folyvást
Védendő vallás megköt a föld kerekén.
Ezt diadallal védj ezután, és mennybe hogyan jut
Földi halandó, azt, ily kegyesen, te tanítsd!

Az ördög így szól

Vágyik rád a pokol, de a menny is tégedet óhajt,
Virtusod istenek is, drága király, szeretik.
Míg nem vár birodalmam, míg nem hív el az égbolt,
Köztük a föld színét vessed uralmad alá!

A vatikáni akvarell

Az óriásmolinó a tűzfalon

A fraknói festmény

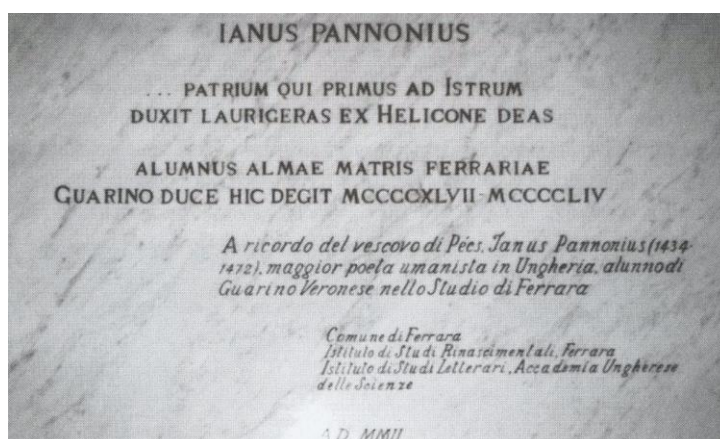
Sarokház Rómában a Campo de' Fiorinál

A Campo de' Fiori környéke
Részlet Antonio Tempesta Romát ábrázoló metszetéről (Roma, 1645)

Janus Pannonius-emlékhelyei Itáliában

FERRARA

Janus Panonius emléktáblája
a Biblioteca Comunale Ariostea lépcsőházában (2002. október 19-től)

NARNI

A Feronia-forrás a XIX. század közepén és ma, a 2013. november 16-án felavatott, Csíkszentmihályi Róbert szobrászművész által alkotott, Janus Pannonius-emléktáblával.

PADOVA

Padova hajdani látképe
A padovai egyetemen tanult jogot Janus Pannonius 1454-től 1458-ig.

Az Università Degli Studi di Padova, az egykori Studium, a Palazzo del Bo épülete.
Ebben az épületben, a 40 híres külföldi diák termében (Sala dei Quaranta) látható Giacomo Dal Forno (1909–1989) olasz festőművész 1942-ben készült freskója Janus Pannoniusról.

A Palazzo Maldura
Janus Pannonius 2017. október 10-én felavatott szobra, Oláh Arre Éva alkotása,
a Palazzo Maldura kertjében.

COLLI EUGANEI – MONSÈLICE

ARQUÀ PETRARCA

FRIGIDA FRANCISCI LAPIS HIC TEGIT OSSA PETRARCE;
 SUSCIPE VIRGO PARENS ANIMAM; SATE VIRGINE PACE.
 FESSAQUE IAM TERRIS CELI REQUIESCAT IN ARCE
 (Questa pietra ricopre le fredde ossa di Francesco Petrarca,
 accogli, o Vergine Madre, l'anima sua, e tu, figlio della Vergine, perdona.
 Possa essa, stanca della terra, riposare nella rocca celeste)

Francesco Petrarca (1304–1374) síremléke Arquà Petrarca-ban,
 amely a padovai Tomba di Antenore mintájára készült

FIRENZE (CAREGGI)

A Medici-villa

A Medici-villa a kert felől

Vespasiano da Bisticci két helyütt is leírta, hogy Janus Pannonius, 1458 nyarán,
itt találkozott idősb Cosimo de' Medicivel